

УДК 81'25-13:2-23(477)"9/14"

**ПОГЛЯДИ НА ПЕРЕКЛАД
В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ Х-XV СТОРІЧ**

Тарас Шмігер

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура,
вул. Університетська, 1/315Г, Львів, 79000, Україна
тел.: (032) 239 43 74
t_shmiher@ua.fm*

Рукописна культура мала фізичні обмеження в поширенні та обміні ідей. Тому брак теоретичних суджень про переклад серед київських книжників можна обґрунтувати не тільки їхньою відсутністю, але й тим фактом, що з найдавнішого періоду такі пам'ятки не збереглися. Відоміші є перекладознавчі або суміжні судження болгарських письменників, які прийшли разом із літературою у рамках південнослов'янських впливів. Лексична мережа давньоукраїнської мови на позначення перекладацької діяльності дуже багата з погляду етимологічного, і з погляду семантичного. На мережі позначилося активне політично-суспільне життя. Хоча лексикографічні джерела засвідчують мало контекстів початкового періоду середньоукраїнської мови, пов'язаних із перекладом, але лексеми для номінації суб'єкта дії та самої дії дозволяють думати, що перекладознавча терміносистема давньоукраїнської мови продовжувала функціонувати впродовж XIV-XV сторіч.

Ключові слова: теорія перекладу, південнослов'янські впливи, терміносистема перекладу, давньоукраїнська мова, середньоукраїнська мова.

DOI <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2108.68.8920>

Вступ. Зародження кириличної книжності на українських землях перебувало під впливом візантійського і болгарського літературних процесів. Утвердження християнства в Київській державі створило запит на переклад всього християнського богословського та літургійного канону для потреб східних слов'ян. Разом із перекладами релігійних творів поширювалися і граматичні трактати, що піднімали питання перекладу, зокрема його якості. Саме тому виникла потреба реконструювати терміносистему Х-XV ст., яка характеризує фундаментальні риси перекладу. Окремо доцільно встановити ступінь впливів загальноєвропейського філологічного контексту на українські перекладацькі судження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найдавніший період української перекладної літератури досліджували широко, але з погляду теоретичного філологічного знання ґрунтовно й системно її опрацьовувала лише С. Матхаузерова [8; *пор.* 3]. Дослідниця використала реконструкцію найдавнішої слов'янської перекладознавчої пам'ятки – Македонського листка, – яку зробив А. Ваян [17]. Утім ніхто не проводив аналізу терміносистеми перекладу на основі тлумачних словників, зокрема матеріалів І. І. Срезневського [15]. Теоретичну спадщину Галицько-Волинської Держави можна вивчати лише на ґрунті „Словника староукраїнської

мови XIV-XV ст.” [14]. Цьому допомагають студії про другий південнослов'янський вплив, які проводили В. Л. Микитась [16] і Ю. В. Пелешенко [10].

Методологія дослідження. Методологія опису та дослідження перекладознавчої історіографії передбачає застосування трьох ключових принципів: вивчення наукового контексту, іманентності та відповідності. Вони дозволяють пояснити та обґрунтувати перекладознавчі погляди в контексті певного історичного періоду, виявити їхні риси та встановити інтепретаційні зв'язки із сучасними філологічними поглядами та принципами. Зasadничим є метод історичної реконструкції. Історіографічний аналіз також залучає інтерпретаційне вивчення лексики і з погляду її семантики, і з погляду історії мови та соціолінгвістичного вжитку, що дозволяє охарактеризувати причини термінного різноманіття.

Результати дослідження та їхнє обґрунтування.

Найважливішими джерелами для судження про усвідомлення перекладу як філологічного явища є дві південнослов'янські пам'ятки – Македонський листок Кирила і „Пролог” Івана Екзарха болгарського, які походять із IX ст.

На думку дослідників [17:16; 8:31], хронологія створення цих текстів свідчить про першість Македонського листка, який, найімовірніше, був передмовою св. Кирила до його перекладу Євангелія від Матвія, а „Пролог” Івана Екзарха болгарського до власного перекладу „Богословія” Івана Дамаскина (бл. 893 р.) створено за взірцем Листка.

Обидва тексти пов'язані із перекладацькими принципами, висловленими у трактаті „Про Божественні імена” з „Ареопагітиків”: „нерозумно й глупо є не дотримуватися сили значення, а лише самих слів” [2:326-327]. Аналогічну думку повторює Кирило: „(а словѣньскы) вьсѣ ѡзыци не бо (кѣсть ѡзѣ вьсѣде сьмотрити елиньс)ка глагола нь разоу(ма ноужда блюсти)” („слов'янські всі мови не можуть всюди дотримуватися елінської [грецької] лексики, але треба думки дотримуватися”) [17:9]. Утім, у Македонському листку протиставлення „слово – значення” відображено глибше із залученням ідеї контексту, який передбачає двоплановість інтерпретації. Зокрема, переклад грецької лексеми чоловічого роду „ἀστὴρ” слов'янською лексемою жіночого роду „свѣзда” нівелює інтерпретаційну потужність тексту, адже чоловічий рід лексеми „свѣзда” мав пояснити, що насправді йдеться не про небесне тіло, а про „ангела”, який традиційно сприймається як чоловік [17:12]. Тому можемо вважати, що контекст (і з погляду конкретного твору, із погляду конкретної культури) був верифікаційним чинником для оцінки перекладу.

Дослідники, зокрема Е. Ганзак, К. Трост, І. Добрев [3, т. 1:28], звертають увагу на термінологічний вжиток лексеми „истовъ” (як-от „глаголы полагаю(а) истовыми” [17:8]), яку інтерпретують і як „істинний”, і як „тотожний”, відображаючи і семантику грецького слова, і його структуру. Справді, старослов'янську лексему „истовъ” пояснюють як „істинний”, „точний”, „суттєвий”, „правдивий”, „тотожний” [13, т. 1:819]. Зрозуміло, що не можна вичленувати критерії семантичного аналізу на основі такого короткого тексту, але те, що існував термін на позначення „еквівалентності”, вказує на існування чіткого розуміння, що переклад – це відтворення семантичного наповнення іншомовної лексеми, тому необхідно враховувати її символічні інтерпретації у вихідній культурі.

Передмова Івана Екзарха болгарського повторює висловлені раніше погляди. Утім, як відзначає С. Матхаузерова, пізніші рукописні версії затерли оригінальну

лексичну пару „глаголъ” – „гласъ” [8:36]. Важко судити, наскільки така опозиція була вагома для перекладацьких розмислів, адже могла відобразити у тогочасних значеннях протиставлення „слово” – „висловлення” [13, т. 1:399, 401]. Водночас варто звернути увагу на таке твердження перекладача, запозичене із Македонського листка: „небонъ иже г[лаго]лъ въ иномъ язъцѣ красьнъ, то въ дрѹзѣм некрасьнъ• иже въ иномъ страшнъ, то въ дрѹзѣм нестрашнъ” („адже слово однією мовою є гарне, а іншою – не гарне; як в одній мові воно недобре, то в другій – добре”) [11:323], адже лексичну пару „красьнъ” – „страшнъ” можна трактувати ще крізь призму естетичного критерію, тобто емоційну дію, що викликає приємність або страх.

Ще одна пам’ятка, важлива для історії перекладознавства, – це трактат чорноризця Храбра „Про письмена”, де також висловлювалася думка про невмотивованість та умовність засобів вираження відповідно до змісту [8:36]. Водночас автор намагався простежити культурну тяглість біблійних перекладів між Акилою Синопським і Симмахом Ебонітом та Кирилом і Методієм [11:299].

Про перекладацьку справу мало писали у давньоукраїнських пам’ятках. У „Повісті врем’яних літ” знаходимо оповідь про перекладацьку діяльність Кирила та Методія (за 898 р. [12, стовп. 19-20]) та згадку про перекладацьку школу при Соборі св. Софії в Києві (за 1037 р. [12, стовп. 139]). Однак, якщо проаналізувати весь лексичний фонд давньоукраїнської мови XI-XIII ст., то можна реконструювати досить багату лексичну систему для назви й опису перекладу (за словником І. І. Срезневського [15]). Крім того, одразу впадає у вічі, що є ряд запозичень – кельтських [7, т. 2:127] і тюркських [7, т. 2:152].

Давньоукраїнська лексема	Походження	Значення
преклядати, прѣклядати	слов’янське	перекладати
прѣложити, преложити		
тѣлмачити, толмачити	тюркське	перекладати усно
тѣлковати, тѣлковати, тѣлѣлковати	кельтське	пояснювати
прѣводъ	слов’янське	переклад
тѣлкѣ, толкѣ	кельтське	тлумачення
тѣлкованик, тѣлкованик, толкованик	кельтське	пояснення
тѣлкарь	кельтське	перекладач
тѣлмачь, толмачь	тюркське	

Упорядкована лексична мережа на позначення перекладацької діяльності дозволяє припускати, що давні українці виділяли усний переклад як особливий рід дії. Відкритим залишається питання, чи тюркське походження лексеми „тѣлмачити” відображає особливу систему спілкування із причорноморськими кочівниками. Питання, чи слово „тѣлковати” позначає підвид перекладацької дії, цілком допустиме, оскільки перекладач міг усно пояснити або викласти суть повідомлення, а потім його зафіксувати письмово. Однак змішаність цілей перекладу у суспільстві, яке потребувало найбільше перекладу усної комунікації та церковних книг, може

корелюватися зі змішуванням оцінки перекладу як явища – як дослівного відтворення, як відтворення суті, як ширшої інтерпретації.

Хоча варто ствердити, що вже на найранішому етапі розрізняли переклад як явище („прѣводъ”) і переклад як процес („тълкованик”). Про певне усвідомлення письмового перекладу можуть свідчити лексеми „творьба” („твір”) і „съчинити” („скласти, укласти”), але точніше тепер сказати не можливо.

Не збереглося пам’яток, які би відображали судження самих київських книжників щодо власних перекладів. На основі перекладів світських творів М. О. Мещерський реконструював принципи відтворення: а) природний порядок слів, незалежно від оригіналу; б) конкретизація загальних абстрактних понять; в) художнє поширення описів, зокрема описів битв; г) уведення побутової лексики Київської держави; ґ) перетворення непрямої мови на пряму, створення діалогів; д) широкий вжиток метафор, образних засобів, локальної фразеології; е) емоційне насичення описів природи; є) використання римунання та ритмічного членування тексту [9:59]. Як бачимо, ця реконструкція встановлює критерії того, що вважалося задовільним одомашненим перекладом світської літератури давньоукраїнського періоду.

Перекладацька діяльність патріарха св. Евтимія та тирновської книжної школи спричинили перегляд філологічних принципів, що найбільше позначилося на правописі та граматиці, але заторкнуло і переклади. Тісні болгарські контакти з грецькою культурою та поширення ісихазму визначили зміну ставлення до того, як Боже слово сприймається через мову й письмо. На практиці це означало: „Перевірялися старі переклади, робилися нові, здебільшого з грецьких й латинських оригіналів. Агіографи та історіографи критично вивіряли свої писання за першоджерелами...” [16:7]. Такі заходи мали вплив на всю літературу православної слов’янщини. Перекладачі намагалися стилістично вдосконалити власні тексти, удаючись до максимальної точності, що нівелювала відмінності між оригіналом та перекладом [5:48]. Практика по-новому формулювала засади буквального перекладу, що позначалося на критичному сприйнятті перетворення тексту.

На жаль, теоретичних свідчень цієї доби майже нема. Єдиним справді філологічним твором є досить розлогий трактат Костянтина Костенецького „Сказаніе о письменехъ”^{*}, де викладено погляди, що представляють філософію мови, орфографію, соціолінгвістику тощо. Головним чинником його поглядів був релігійний – бажання усунути основу для ересей, що виникають із тлумачення Біблії: „У своєму трактаті болгарський книжник надає великого значення кожному формальному явищу у мові та письмі. Костянтин, як і Григорій Синаїт, вважає слово суттю явища. Тому найменша неточність у мові може породити ересь. Звідси бере початок ісихастське за своєю суттю прагнення Костянтина Філософа Костенецького до уніфікації мови та письма, до буквалізму перекладів. А оскільки істину може розкрити лише Біблія, то й цитати з неї мають передаватися з абсолютною точністю” [10:364].

Тлумачити трактат Костянтина Костенецького досить складно. Чимало поданих ідей можна інтерпретувати під сьогоденні перекладацькі уявлення, зокрема про вагомість ключових смислотворчих слів у тексті („мыж ѡставльше се писме, и главнык г[лаго]лы погубихом”) („ми залишаємо ці слова, а головну думку губимо”)

* Сам трактат є також складним симбіозом тогочасних філологічних суджень і не завжди достовірних відомостей [6].

[11:404]), проблеми філософської або культурної інтерпретації („не бо зде въ тьнчаншіихъ мыслѣхъ полагають, по емѹже въразѹ съкрѣвеннаа моудрости върѣсти, нь моудрѣнишаа безѹмїе мнеть” („не в найтонших речах думку висловлюють, щоб за таким прикладом глибоку мудрість здобути, але мудрі це безумством уважають”)) [11:407]), ступінь розуміння іноземної мови, що позначається на якості перекладу („вѣси ли же, что тамо въ еврейскомъ протѣкоуеть; что ли являєть” („чи знаємо, що там єврейська мова тлумачить, а що є насправді”)) [11:409]). Однак такі спостереження містять долю надмірної інтерпретації, коли сам автор не був настільки сконцентрований на перекладацьких питаннях.

З іншого – історичносуспільного – боку, цікаво, чи його вираз „словесною хытростію прѣвыше соуцаго въсакого слова и разоума” („словесною майстерністю над всякого дійсного слова й думки”) [11:439] властивий йому, чи є впливом уже київської книжної школи, адже „хытрость” – це питоме давньоукраїнське слово [4, т. Лексика і фразеологія:157], на відміну від південнослов'янського слова „художество” (пор. „художество граматечьскє” [1:349]).

У фундаментальному словнику середньоукраїнської мови XIV-XV ст. [14] описано лише світську літературу. Брак інших пам'яток та бажання відмежуватися від церковнослов'янської мови спричинилися до того, що словник ґрунтовно описав тогочасну актову мову, де перекладацьку діяльність представлено лише двома лексемами:

Середньоукраїнська лексема	Значення
преложити	перекласти, витлумачити
толмачъ	перекладач, товмач

Така вибірка свідчить про три речі. По-перше, для актових цілей використовували лексеми, що описували суспільну сторону перекладацької діяльності. З того часу зі сфери цивільних відносин найбільше збереглося економічних документів, де перекладацька лексика не вживалася. Крім того, якби українські землі зберегли державну незалежність, то активніша міжнародна політична й культурна діяльність сприяла би більшій кількості перекладацької лексики в документах. По-друге, лексична мережа однозначно була більшою, оскільки, маючи дію та суб'єкта, неодмінно мала існувати лексема, яка позначала об'єкт. По-третє, у зв'язку з давньоукраїнською лексичною мережею для опису перекладацької діяльності допустимо інтерпретувати лексеми „преложити” як дію письмового перекладу, а лексеми „толмачъ” як суб'єкта усного перекладу. Крім того, у словнику зафіксовано місто „Толмачъ” (Тлумач) у Галицькій землі (сучасна Івано-Франківщина), а це може означати, що перекладачі були професійною верствою або цехом.

Висновки. Рукописна культура мала фізичні обмеження в поширенні та обміні ідей. Тому брак теоретичних суджень про переклад серед київських книжників можна обґрунтовувати не тільки відсутністю праць, але й тим фактом, що з найдавнішого періоду такі пам'ятки не збереглися. Відоміші є перекладознавчі або суміжні судження болгарських письменників, які прийшли разом із літературою у рамках південнослов'янських впливів.

Лексична мережа давньоукраїнської мови на позначення перекладацької діяльності дуже багата з погляду етимологічного (питомі слов'янські слова, кельтські

та північнотюркські запозичення), і з погляду семантичного (розуміння видів перекладу та ймовірної градації зміни якості перекладного продукту). На мережі позначилося активне політично-суспільне життя.

Лексикографічна практика для опису початкового періоду середньоукраїнської мови засвідчує вкрай мало контекстів, пов'язаних із перекладом. Такий стан зумовлений насамперед корпусом джерел, але різнокореневі лексеми для номінації суб'єкта дії та самої дії дозволяють думати, що перекладознавча терміносистема давньоукраїнської мови продовжувала функціонувати впродовж XIV-XV сторіч.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буюклиев И. Преводът на Манасиевата хроника и средновековното езиково и литературно съзнание / И. Буюклиев // Първи международен конгрес по българистика (София, 23 май – 3 юни 1981), 1981: Симпозиум Кирило-Методиевистика и старобългаристика: Доклади. – София, 1982. С. 346–365.
2. Дионисий Ареопагит. Сочинения. Толкования Максима Исповедника / Дионисий Ареопагит. Санкт-Петербург, 2002. Текст греч., рус.
3. История русской переводной художественной литературы: Древняя Русь. XVIII в.: в 2 т. / Отв. ред. Ю. Д. Левин; Рос. акад. наук. Ин-т рус. лит. (Пушк. дом). – Köln; Weimar; Wien; Санкт-Петербург, 1995–1996.
4. Історія української мови: у 4 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 1978-1983.
5. Јакимовска-Тошиќ М. Македонската книжевност во XV век / М. Јакимовска-Тошиќ. – Скопје, 2001.
6. Кабакчиев К. Интерпретация или интерполация? Към историко-филологическото изследване на „Сказанието“ от Константин Костенечки / К. Кабакчиев // Проглас. – Велико Търново, 2013. – Т. 22, кн. 1. – С. 113-129.
7. Ковалів П. Лексичний фонд літературної мови Київського періоду X–XIV ст.: у 2 т. / П. Ковалів; Наук. т-во ім. Шевченка. – Нью-Йорк, 1962-1964.
8. Матхаузерова С. Древнерусские теории искусства слова / С. Матхаузерова. – Прага, 1976.
9. Мещерский Н. А. Искусство перевода Киевской Руси / Н. А. Мещерский // Труды Отдела древнерусской литературы / АН СССР. Ин-т рус. л-ры (Пушкин. Дом). Москва; Ленинград, 1958. – Т. 15. – С. 54-72.
10. Пелешенко Ю. В. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII-XV ст.): Джерела. Система жанрів. Духовні інтенції. Постаті / Ю. В. Пелешенко. – 2-е вид, переробл. і доповн. – Київ, 2012.
11. Разсуждения южнославянской и русской старины о церковно-славянскомъ языкѣ / собралъ и объяснилъ И. В. Ягичъ // Изслѣдованія по русскому языку / Отд-ніе рус. яз. и словесности Имп. АН. – Санктпетербургъ, 1885-1895. – Т. 1. – С. 287-1067.
12. Полное собрание русских лѣтописей. Т. 2: Ипатьевская лѣтопись / Имп. археограф. ком. Изд. 2-е. Санкт-Петербургъ, 1908. XVI с., 938 столб., 87, IV с.
13. Словарь старославянского языка: в 4 т. / Akademie věd České republiky. Slovacký ústav. – Репринт. изд. – Санкт-Петербург, 2006.
14. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.: у 2 т. / АН УРСР. Ін-т суспіл. наук. – Київ, 1977-1978.

15. Срезневский И. И. Материалы для словаря древне-русского языка по письменным памятникам: в 3 т. / И. И. Срезневский. – Санктпетербург, 1893–1912.
16. Українська література XIV-XVI ст. : Апокрифи. Агіографія. Паломн. твори. Історіограф. твори. Полем. твори. Переклад. повісті. Поет. твори / Авт. вступ. ст. і ред. тому В. Л. Микитась; упоряд. і прим. В. П. Колосової та ін. – Київ, 1988.
17. Vaillant A. La préface de l'Évangélaire vieux-slave // Revue des études slaves. – 1948. – Tome 24, fascicule 1-4. – P. 5–20.

REFERENCES

1. Buyukliev I. Prevodet na Manasievata khronika i srednevekovnoto ezikovo i literaturno seznanie / I. Buyukliev // Pervi mezhdunaroden kongres po bulgaristika (Sofiya, 23 mai – 3 yuni 1981), 1981: Simpozium Kirilo-Methodievistika i starobulgaristika: Dokladi. – Sofiya, 1982. S. 346–365.
2. Dionisii Areopagit. Sochineniya. Tolkovaniya Maksima Ispovednika / Dionisii Areopagit. Sankt-Peterburg, 2002. Tekst grech., rus.
3. Istoriya russkoi perevodnoi khudozhestvennoi literatury: Drevniaya Rus. XVIII v.: v 2 t. / Otv. red. Yu. D. Levin; Ros. akad. nauk. In-t rus. lit. (Pushk. dom). – Köln; Weimar; Wien; Sankt-Peterburg, 1995–1996.
4. Istoriya ukrayinskoyi movy: u 4 t. / AN URSSR, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv, 1978-1983.
5. Jakimovska-Toshik M. Makedonskata knizhevnost vo XV vek / M. Jakimovska-Toshik. – Skopje, 2001.
6. Kabakchiev K. Interpretatsiya ili interpolatsiya? Kem istoriko-filologicheskoto izsledvane na „Skazaniето“ ot Konstantin Kostenechki / K. Kabakchiev // Proglas. – Veliko Ternovo, 2013. – T. 22, kn. 1. – S. 113–129.
7. Kovaliv P. Leksychnyi fond literaturnoyi movy Kyivskoho periodu X-XIV st.: u 2 t. / P. Kovaliv; Nauk. t-vo im. Shevchenka. – Nyu-York, 1962–1964.
8. Matkhauzerova S. Drevnerusskie teorii iskusstva slova / S. Matkhauzerova. – Praha, 1976.
9. Meshchersky N. A. Iskusstvo perevoda Kievskoy Rusi / N. A. Meshchersky // Trudy Otdela drevnerusskoy literatury / AN SSSR. In-t rus. l-ry (Pushkin. Dom). Moskva; Leningrad, 1958. – T. 15. – S. 54–72.
10. Peleshenko Yu. V. Ukrayinska literatura piznioho Seredniovichchia (druga polovyna XIII-XV st.): Dzherela. Systema zhanriv. Dukhovni intentsiyi. Postati / Yu. V. Peleshenko. – 2-e vid, pererobl. i dopovn. – Kyiv, 2012.
11. Razsuzhdeniya yuzhnoslavyanskoy i russkoy stariny o tserkovno-slavyanskom yazykie / sobral i obyasnil I. V. Yagich // Izsledovaniya po russkomu yazyku / Otd-nie rus. yaz. i slovesnosti Imp. AN. – Sanktpeterburg, 1885-1895. – T. 1. – S. 287–1067.
12. Polnoe sobranie russkikh lietopisey. T. 2: Ipatevskaya lyetopis / Imp. arkheograf. kom. Izd. 2-e. Sankt-Peterburg, 1908. XVI c., 938 stolb., 87, IV c.
13. Slovar staroslavianskogo yazyka: v 4 t. / Akademie věd České republiky. Slovacký ústav. – Reprint. izd. – Sankt-Peterburg, 2006.
14. Slovyk staroukrayinskoyi movy XIV-XV st.: u 2 t. / AN URSSR. In-t suspil. nauk. – Kyiv, 1977–1978.
15. Sreznevsky I. I. Materialy dlia slovaria drevne-russkago yazyka po pismennym pamyatnikam: v 3 t. / I. I. Sreznevsky. – Sanktpeterburg, 1893–1912.

16. Ukrayinska literatura XIV-XVI st. : Apokryfy. Ahiohrafyya. Palomn. tvory. Istoriohraf. tvory. Polem. tvory. Pereklad. povisti. Poet. tvory / Avt. vstup. st. i red. tomu V. L. Mykytas; uporyad. i prym. V. P. Kolosovoyi ta in. – Kyiv, 1988.

17. *Vaillant A.* La préface de l'Évangélique vieux-slave // *Revue des études slaves.* – 1948. – Tome 24, fascicule 1-4. – P. 5–20.

Стаття надійшла до редколегії 20. 04. 2018

доопрацьована 20. 06. 2018

прийнята до друку 11. 08. 2018

VIEWS ON TRANSLATION IN THE UKRAINIAN CONTEXT WITHIN THE 10TH TO 15TH CENTURY

Taras Shmiher

*Ivan Franko National University in Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
t_shmiher@ua.fm*

Manuscript culture experienced physical limitations in the dissemination and exchange of ideas. For that reason, the lack of theoretical judgments on translation among Kyiv scribes can be justified not only by their absence, but also by the actuality that these monuments may not have survived since the earliest period. The more known judgments are those by Balkan – mainly Bulgarian – writers (St. Cyril the Philosopher and St. John the Exarch in the 10th century as well as Constantine of Kostenets at the turn of the 15th century) which were borrowed along with religious literature as the result of two South Slavonic influences. Evidently, it is impossible to unmistakably specify the criteria for semantic analysis on the basis of very short texts and vague expressions, but the fact is that there was already a term for designing the notion of "equivalence". This fact also indicates the existence of a clear-cut understanding that translation is a reproduction of the semantic content of foreign-language lexeme, taking into account its symbolically-marked interpretation in the source culture. The Old Ukrainian lexical network of translation activities is very rich, both from the etymological viewpoint, and from the semantic one (nine lexemes designate translation activities,). This network testifies to the then active political and social life of the Kyivan State. Meanwhile, the lexicographic sources record too few Early Middle Ukrainian contexts associated with translation (only two lexemes, but they derive from different stems), but the lexemes naming the subject of translation and the very action enable us to think that the Old Ukrainian term system of translation continued functioning in the 14th and 15th centuries.

Key words: translation theory, South Slavonic influences, term system of translation, Old Ukrainian, Middle Ukrainian.